

Rozdział I. Rozważania ogólne

Literatura: *L. Antonowicz*, Podręcznik prawa międzynarodowego, Warszawa 2011; *J. Barcik, T. Srogosz*, Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 2017; *J. Białocerkiewicz*, Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu, Olsztyn 2007; *R. Bierzanek, J. Symonides*, Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 2005; *I. Brownlie*, Principles of Public International Law, Oxford 1998; *J. Combacau*, Droit international public, Paris 1995; *W. Czaplinski, A. Wyrozumski*, Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe, Warszawa 2014; *Z. Doliwa-Klepacki*, Encyklopedia organizacji międzynarodowych, Warszawa 1999; *P. Filippek, B. Kuźniak*, Prawo międzynarodowe publiczne. Testy. Kazusy. Tablice, Warszawa 2014; *L. Gelberg*, Zarys prawa międzynarodowego, Warszawa 1979; *J. Gilas*, Prawo międzynarodowe, Toruń 1999; *W. Góralczyk, S. Sawicki*, Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie, Warszawa 2015; *G. Grabowska*, Funkcjonariusze międzynarodowi, Katowice 1988; *M. Herdegen*, Völkerrecht, München 2006; *K. Ipsen*, Völkerrecht, München 2004; *A. Kłafkowski*, Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, Warszawa 1976; *Z. M. Klepacki*, Organy organizacji międzynarodowych, Warszawa 1973; *B. Kuźniak*, Organizacje międzynarodowe, Warszawa 2012; *K. Lankosz*, Interpretacja statutów organizacji międzynarodowych, Kraków 1985; *E. Latoszek, M. Proczek*, Organizacje międzynarodowe. Założenia, cele, działalność, Warszawa 2001; *A. Łazowski, A. Łazowska*, Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 2011; *E. Łązniewska, P. Deszczyński* (red.), Kompendium wiedzy o organizacjach międzynarodowych, Warszawa 2011; *T. Łoś-Nowak* (red.), Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota – mechanizmy – zasięg, Wrocław 2009; *J. Menkes, A. Wasilkowski*, Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne, Warszawa 2010; *S. E. Nahlik*, Prawo międzynarodowe i stosunki międzynarodowe, z. 1, Kraków 1981; *S. E. Nahlik*, Wstęp do nauki prawa międzynarodowego, Warszawa 1967; *E. J. Osmańczyk*, Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych, Warszawa 1986; *J. Pieńkos*, Prawo międzynarodowe publiczne, Kraków 2004; *V. Ritterberger, B. Zangl, A. Kruck*, International Organization, New York 2012; *M. N. Shaw*, Prawo międzynarodowe, Warszawa 2011.

§ 1. Organizacja międzynarodowa, prawo organizacji międzynarodowych – definicje

Organizację międzynarodową, stosując pewne uproszczenie, zdefiniować **1** można jako zrzeszenie co najmniej trzech podmiotów utworzone dla realizacji wspólnego celu, który ma charakter międzynarodowy bądź jest realizowany poprzez działalność międzynarodową¹.

¹ Różnicę pomiędzy celem o charakterze międzynarodowym a celem realizowanym przez działalność międzynarodową można unaocznic w ten sposób, że przykładem pierwsze-

Podstawą funkcjonowania organizacji międzynarodowej jest jej umowa założycielska, czyli statut, w którym przesądza się najważniejsze kwestie dotyczące danej organizacji. Statut zazwyczaj określa cele i zadania organizacji, prawa i obowiązki członków, strukturę organizacji (poszczególne organy i ich kompetencje) oraz siedzibę.

Prawo organizacji międzynarodowych to ogół norm prawnych regulujących tworzenie i funkcjonowanie organizacji międzynarodowych tzw. międzyrządowych, a więc zrzeszających głównie państwa.

Prawo organizacji międzynarodowych zasadniczo stanowi jeden z działów prawa międzynarodowego publicznego obok takich działów, jak w szczególności: prawo traktatów, prawo dyplomatyczne i konsularne, prawo humanitarne, prawo morza, prawo lotnicze, prawo kosmiczne, prawo praw człowieka czy prawo rozwiązywania i rozstrzygania sporów międzynarodowych.

Prawo międzynarodowe publiczne najogólniej i najprościej zdefiniować można jako ogół norm prawnych obowiązujących w stosunkach między jego podmiotami.

Lista podmiotów tej specjalności prawa jest przy tym wciąż przedmiotem debaty w piśmiennictwie. Za niekwestionowane podmioty prawa międzynarodowego publicznego, tj. uznane za takie przez znakomitą większość doktryny, można niemniej przyjąć: państwa, państwa *in statu nascendi* (narody walczące o niepodległość, strony wojujące, powstańców), Zakon Kawalerów Maltańskich, Stolicę Apostolską oraz międzyrządowe organizacje międzynarodowe.

§ 2. Klasyfikacja organizacji międzynarodowych¹

1. Organizacje rządowe, pozarządowe i mieszane

- 2 Najczęściej spotykanym podziałem organizacji międzynarodowych jest podział na organizacje rządowe i pozarządowe, względnie – w bardziej skomplikowanej wersji tej klasyfikacji – podział na organizacje rządowe, pozarządowe i mieszane.

go z celów jest poprawa sytuacji dzieci na kontynencie X, zaś przykładem drugiego z celów poprawa sytuacji dzieci w państwie X, ale osiągnana nie za pomocą środków wewnętrznych państwa X, tylko poprzez działalność o charakterze międzynarodowym.

¹ Niniejsza klasyfikacja tylko w pewnym stopniu stanowi dorobek własny autorów, w większości prezentowana jest [za:] *Z. Doliwa-Klepacki*, Encyklopedia organizacji międzynarodowych, Warszawa 1997; zob. również *T. Łoś-Nowak* (red.), Współczesne stosunki międzynarodowe, Wrocław 1997; *M. Herdegen*, *Völkerrecht*, München 2000; *K. Ipsen*, *Völkerrecht*, München 1990.

Dominującym kryterium tego podziału jest **skład członkowski organizacji**. **Organizacja rządowa** (GO – *Governmental Organization*) zrzesza państwa względnie państwa i ewentualnie obok państw również organizacje międzynarodowe.

Organizacja pozarządowa (NGO – *Non Governmental Organization*) zrzesza natomiast osoby fizyczne lub/i osoby prawne lub/i związki tych osób. Członkami organizacji pozarządowych mogą być obok ww. podmiotów również państwa lub ich organy.

Część doktryny ujmuje rzecz w ten sposób, iż wyróżnia organizacje:

- 1) **rządowe**, tj. zrzeszające państwa lub wyjątkowo obok państw również organizacje międzynarodowe;
- 2) **pozarządowe**, tj. zrzeszające osoby fizyczne lub/i osoby prawne lub/i związki tych osób;
- 3) **mieszane** (o mieszanym składzie członkowskim) zrzeszające osoby fizyczne lub/i osoby prawne lub/i związki tych osób oraz obok tych podmiotów również państwa lub ich organy.

W sposób względnie całościowy **organizację rządową** można scharakteryzować następująco:

- 1) organizacja ma **trwały charakter**, czym w szczególności różni się od konferencji międzynarodowej;
- 2) **członkami** organizacji są **państwa** lub wyjątkowo obok państw również organizacje międzynarodowe;
- 3) podstawą funkcjonowania organizacji jest jej **statut będący wielostronną umową międzynarodową**;
- 4) organizacja posiada **stałe organy** wyposażone w kompetencje określone w statucie;
- 5) członkowie organizacji działają dla **realizacji wspólnych celów**.

Organizację pozarządową można natomiast scharakteryzować następująco: **3**

- 1) ma **trwały charakter**, czym w szczególności różni się od konferencji międzynarodowej;
- 2) zrzesza **osoby fizyczne lub/i osoby prawne lub/i związki tych osób**, członkowie powinni przy tym posiadać obywatelstwo różnych państw lub siedziby w różnych państwach, podmioty te powinny być przynajmniej trzy;
- 3) podstawą funkcjonowania organizacji jest jej **statut będący aktem prawnym o charakterze porozumienia prywatnego**;
- 4) posiada **stałe organy** wyposażone w kompetencje określone w statucie;
- 5) członkowie organizacji działają dla **realizacji wspólnych celów**, cele te jednak powinny mieć charakter międzynarodowy lub być realizowane przez

działalność międzynarodową, aby w ogóle dana organizacja mogła być uznana za organizację międzynarodową.

Jak wynika z powyższego, GO i NGO mają dwie cechy wyraźnie je od siebie odróżniające (skład członkowski oraz charakter prawny statutu) oraz trzy cechy wspólne (trwały charakter, stałe organy, realizacja określonego celu).

Terminów: „organizacja rządowa”, „organizacja międzyrządowa”, „organizacja państwowa”, „organizacja międzypaństwowa”, „organizacja publiczna” można używać zamiennie.

Zamiennie również można używać terminów: „organizacja pozarządowa”, „organizacja niepaństwowa”, „organizacja prywatna”.

2. Organizacje globalne i partykularne

- 4 Kryterium tego podziału jest **zakres podmiotowy**, czyli inaczej zasięg członkowski organizacji.

Organizacje globalne (światowe) to takie, które są nastawione na objęcie swym członkostwem wszystkich państw świata.

Organizacje partykularne to takie, które nie mają podobnego dążenia.

Klasyycznym przykładem organizacji powszechnej jest Organizacja Narodów Zjednoczonych. Dość często mówi się nawet, że **Karta NZ stanowi quasi-konstytucję całej społeczności międzynarodowej**. Można znaleźć przynajmniej trzy argumenty na poparcie tej tezy:

1. Zasady zawarte w art. 2 Karty NZ, czyli zasady, według których powinni postępować członkowie oraz sama organizacja, takie jak:

- a) suwerenna równość wszystkich państw;
- b) wykonywanie zobowiązań w dobrej wierze;
- c) załatwianie sporów międzynarodowych środkami pokojowymi;
- d) powstrzymanie się w stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby i używania siły;
- e) nieinterweniowanie w sprawy, które ze swej istoty należą do kompetencji wewnętrznej któregośkolwiek państwa

są zasadami, na których opiera się funkcjonowanie całej społeczności międzynarodowej, a nie tylko państw członkowskich ONZ.

- 5 2. Oddziaływanie i kompetencja ONZ sięga niekiedy poza jej skład członkowski, w szczególności art. 2 ust. 6 Karty NZ mówi: „Organizacja zapewni, aby państwa, które nie są jej członkami, postępowały zgodnie z niniejszymi zasadami w stopniu koniecznym do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”¹.

¹ Innym przykładem kompetencji ONZ sięgającej poza jej skład członkowski jest dostępność Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości – jednego z głównych organów ONZ

3. Zobowiązania wynikające z Karty NZ, podobnie jak konstytucyjne, są zobowiązaniami wyższego rzędu i wyżej stoją od pozostałych w hierarchii norm umownego prawa międzynarodowego. Artykuł 103 Karty NZ mówi: „W razie sprzeczności między zobowiązaniami członków ONZ wynikającymi z niniejszej Karty a ich zobowiązaniami wynikającymi z jakiegokolwiek innego porozumienia międzynarodowego przeważają zobowiązania wynikające z niniejszej Karty”. Liczne traktaty respektują i potwierdzają ową hierarchię norm. I tak np. art. 30 KWPT, regulujący stosowanie kolejnych umów międzynarodowych dotyczących tego samego zagadnienia i ustanawiający w odniesieniu do traktatów ogólną zasadę: prawo późniejsze uchyla wcześniejsze, jednocześnie mówi, że dzieje się tak „z zastrzeżeniem postanowień art. 103 Karty Narodów Zjednoczonych (...)”. Podobnie art. 7 Paktu Północnoatlantyckiego z 4.4.1949 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 87, poz. 970) stanowi: „Układ niniejszy nie narusza ani nie będzie rozumiany jako naruszający w jakikolwiek sposób przewidziane w Karcie prawa i obowiązki stron, będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych, ani też szczególną odpowiedzialność Rady Bezpieczeństwa za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”.

Klasycznym przykładem organizacji partykularnych, a więc niedążących do objęcia swym zasięgiem wszystkich państw świata, są organizacje regionalne, do których należą państwa położone w określonym regionie geograficznym, takie jak w szczególności: UA, LPA czy OPA.

3. Organizacje ogólne i wyspecjalizowane

Kryterium tego podziału jest **zakres działalności**.

6

Organizacje ogólne (uniwersalne) to takie, które mają maksymalnie szeroki zakres kompetencji i zajmują się całokształtem stosunków międzynarodowych.

Najlepszym przykładem takiej organizacji jest ONZ.

Organizacje wyspecjalizowane (funkcjonalne) to takie, które mają ściśle sprecyzowany zakres kompetencji i zajmują się tylko określonym wycinkiem stosunków międzynarodowych.

Przykładem takiej organizacji może być NATO, UNESCO, FAO.

– nie tylko dla jej członków. Zob. art. 35 Statutu MTS, będącego załącznikiem do Karty NZ, przewiduje, że stronami w postępowaniu przed Trybunałem mogą być państwa nienależące do Organizacji.

4. Organizacje otwarte, półotwarte i zamknięte

7 Kryterium tego podziału jest **możliwość przystąpienia członków do organizacji**.

Członkowie, którzy daną organizację założyli, a więc tacy, którzy uczestniczyli w konferencji założycielskiej (gdzie dyskutowano o celowości utworzenia organizacji oraz opracowywano umowę założycielską), a następnie podpisali i ratyfikowali statut, zwani są **członkami pierwotnymi**¹. Obok członków pierwotnych (założycieli) wyróżniamy **członków wtórnych**, czyli takich, którzy do istniejącej już organizacji międzynarodowej przystąpili². Nie każda organizacja międzynarodowa przewiduje możliwość pozyskania członków wtórnych.

Organizacja międzynarodowa otwarta to taka, do której przystąpić może każde państwo.

Organizacja międzynarodowa półotwarta to taka, do której mogą przystąpić tylko państwa spełniające określone kryteria selekcji. Kryteria te bywają bardzo różnie sformułowane. Często spotykanym kryterium jest położenie w danym regionie geograficznym. Równie często spotyka się warunki w postaci prowadzenia określonej produkcji czy świadczenia określonych usług, a także kryteria ustrojowe.

Organizacja międzynarodowa zamknięta to taka, do której nie można przystąpić, a więc taka, która z założenia ma zrzeszać tylko członków założycieli, albo taka organizacja półotwarta, do której przystąpili już wszyscy spełniający określone warunki.

¹ Od członków pierwotnych należy odróżnić **inicjatorów założenia organizacji**. Z inicjatywą utworzenia organizacji międzynarodowej wystąpić może pojedyncze państwo, grupa państw, istniejąca już inna organizacja międzynarodowa, a nawet osoba fizyczna, osoba prawna lub grupa takich osób, niemniej założycielem GO może być jedynie twór posiadający podmiotowość międzynarodową, który inicjatywę przejmie.

² Obok klasyfikowania członków organizacji na członków **pierwotnych i wtórnych** (między którymi nie ma różnicy w zakresie praw i obowiązków z tytułu uczestnictwa w organizacji) możemy również przeprowadzić podział na członków **zwyczajnych i uprzywilejowanych** oraz na członków **pełnych i niepełnych (częściowych)**. Członkowie zwyczajni to tacy, którzy mają typowy katalog praw i obowiązków członkowskich, zaś członkowie uprzywilejowani to tacy, którzy mają albo zwiększony katalog praw (jak np. członkowie, a w szczególności stali członkowie Rady Bezpieczeństwa ONZ), albo/i zmniejszony katalog obowiązków. Członkowie uprzywilejowani wywodzą się zazwyczaj z członków pierwotnych danej organizacji. Członkowie pełni to tacy, którzy działają we wszystkich organach danej organizacji; członkowie niepełni to ci, którzy działają tylko w niektórych organach.

5. Organizacje tradycyjne i ponadpaństwowe

Kryterium tego podziału jest **stopień władzy organizacji nad państwami członkowskimi**. 8

Organizacje tradycyjne (klasyczne) to takie, które nie mają kompetencji do podejmowania decyzji obowiązujących bezpośrednio na terytorium państw członkowskich. Organizacje te uchwalają albo wyłącznie zalecenia, albo do zastosowania stworzonych przez nie norm międzynarodowoprawnych potrzebna jest transformacja tych norm do wewnętrznego systemu prawnego poszczególnych państw członkowskich.

Organizacje ponadpaństwowe (ponadnarodowe) to takie, którym państwa członkowskie z góry przekazały część swoich praw suwerennych.

Doskonałym przykładem jest tutaj Unia Europejska.

6. Organizacje koordynujące i integrujące

Kryterium tego podziału są **cele i skutki działania organizacji**. 9

Organizacje koordynujące to takie, których celem jest intensywna współpraca między państwami w danej dziedzinie.

Organizacje integrujące to takie, które nie opierają się na tradycyjnej współpracy między państwami, ale swoim działaniem prowadzą do przemian strukturalnych w systemie prawnym i ekonomicznym państw członkowskich w ten sposób, że wprowadzając zunifikowane rozwiązania, budują wspólną przestrzeń prawną i wspólny organizm gospodarczy obejmujący zrzeszone państwa.

Przykładem takiej organizacji jest Unia Europejska.

7. Inne podziały organizacji międzynarodowych

Często spotykanym podziałem organizacji międzynarodowych jest wyodrębnianie **organizacji wyspecjalizowanych** w ramach jakiejś rodziny organizacji oraz **organizacji nieposiadających takiego statusu**. Kryterium tego podziału jest **posiadanie lub nieposiadanie specjalnych więzów łączących daną organizację z innymi**. 10

Organizacje można podzielić również według kryterium **roli, jaką odgrywają w stosunkach międzynarodowych**. Tu wyróżniamy **organizacje o dużym znaczeniu**, **organizacje o małym znaczeniu** oraz **organizacje martwe**.

W oparciu o kryterium jakim jest **czas funkcjonowania**, dzieli się zaś **organizacje na powołane na czas nieokreślony i powołane na czas określony** (np. EWWiS została utworzona na okres lat 50).

W doktrynie można znaleźć również inne bardziej lub mniej przydatne kryteria klasyfikacji organizacji międzynarodowych, wśród których można wymienić np. przedmiot działania organizacji (organizacje polityczne, wojskowe, gospodarcze, kultury itd.) oraz kryterium ustrojowe (np. przebrzmiały już podział na organizacje socjalistyczne i kapitalistyczne).

§ 3. Organizacja międzynarodowa – uczestnik społeczności międzynarodowej

- 11 Działalność organizacji międzynarodowych w pewnej mierze kształtuje i współtworzy stosunki międzynarodowe.

Stosunki międzynarodowe to zależności i relacje zachodzące między uczestnikami społeczności międzynarodowej.

Spoleczność międzynarodowa jest pojęciem używanym w dwóch lub nawet w trzech znaczeniach.

Spoleczność międzynarodowa **rozumiana szeroko** (społeczność międzynarodowa *sensu largo*) to ogół uczestników stosunków międzynarodowych, czy mówiąc bardziej obrazowo, ogół aktorów sceny międzynarodowej. Na społeczność tę składają się państwa i inne podmioty prawa międzynarodowego publicznego, takie jak w szczególności narody walczące o niepodległość, Stolica Apostolska i międzyrządowe organizacje międzynarodowe, jak również inni uczestnicy stosunków międzynarodowych, tacy jak m.in. międzynarodowe korporacje handlowe i przemysłowe, związki partii politycznych, kościoły i oczywiście pozarządowe organizacje międzynarodowe, a nawet pod pewnymi warunkami i w pewnym zakresie jednostki/osoby fizyczne¹.

Spoleczność międzynarodowa **rozumiana wąsko** (społeczność międzynarodowa *sensu stricto*) to ogół państw suwerennych i ogół międzyrządowych organizacji międzynarodowych.

- 12 **Spoleczność międzynarodowa ujmowana średnio/umiarkowanie** to ogół podmiotów prawa międzynarodowego publicznego, przy czym gdy operuje się terminem społeczność międzynarodowa bez żadnego bliższego określenia, to można przyjąć, iż chodzi właśnie o rozumienie umiarkowane czyli podmioty prawa międzynarodowego publicznego.

¹ Można mówić o pewnej podmiotowości międzynarodowoprawnej jednostki w szczególności wówczas gdy w charakterze zbrodniarza wojennego odpowiada ona przed międzynarodowym trybunałem lub gdy jest ofiarą naruszenia praw człowieka, która skarży państwo do międzynarodowego trybunału.

Społeczność międzynarodowa rozumiana wąsko i rozumiana umiarkowanie charakteryzuje się, zarówno w porównaniu ze społecznością międzynarodową rozumianą szeroko, jak i w porównaniu ze społecznością wewnętrzną poszczególnych państw, małą liczbą członków. Społeczność wewnętrzna typowego państwa jest liczona w milionach, zaś społeczność międzynarodowa to głównie ogół państw i międzyrządowych organizacji międzynarodowych, a zatem społeczność liczona w setkach. Przy czym warto zaznaczyć, że samych organizacji pozarządowych jest obecnie wielokrotnie więcej niż organizacji międzyrządowych (tych ostatnich działa co najmniej 350).

Konkludując należy stwierdzić, że **międzynarodowe organizacje międzyrządowe są uczestnikami społeczności międzynarodowej rozumianej wąsko** (i tym samym również rozumianej umiarkowanie oraz szeroko), natomiast **międzynarodowe organizacje pozarządowe są uczestnikami wyłącznie społeczności międzynarodowej rozumianej szeroko** i nie mieszczą się w społeczności rozumianej średnio i rozumianej wąsko.

§ 4. Organizacja międzynarodowa – podmiot prawa międzynarodowego

Zagadnienie podmiotowości międzynarodowoprawnej należy do bardziej 13 spornych w nauce prawa międzynarodowego. Jak już wspomniano, można przyjąć, że obecnie niekwestionowanymi, tj. uznanymi za takie przez ogół doktryny, **podmiotami prawa międzynarodowego publicznego są**: państwa, państwa *in statu nascendi* (głównie narody walczące o niepodległość), Zakon Kawalerów Maltańskich, Stolica Apostolska oraz międzyrządowe organizacje międzynarodowe. Część autorów przytacza również pewne argumenty świadczące o podmiotowości osób fizycznych, co budzi kontrowersje, oraz o podmiotowości niektórych osób prawnych (podmiotów gospodarczych).

Na podmiotowość międzynarodowoprawną składa się zdolność prawna, czyli zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków, oraz zdolność do działań prawnych, czyli zdolność do wywoływania skutków prawnych.

Obecnie nie budzi wątpliwości to, że podmioty prawa międzynarodowego publicznego nie zajmują jednakowej pozycji w systemie prawa oraz posiadają zróżnicowany zakres zdolności prawnej i zdolności do działań prawnych.

Można wyróżnić dwa rodzaje podmiotowości międzynarodowoprawnej, mianowicie **podmiotowość pierwotną i pełną** (taką mają państwa) oraz **podmiotowość pochodną i ograniczoną** (taką mają pozostałe podmioty prawa międzynarodowego publicznego, w tym międzyrządowe organizacje międzynarodowe).

Podmiotowość międzyrządowych organizacji międzynarodowych została nadana przez państwa członkowskie i ma określony przez nie zakres.

Istnienie organizacji międzynarodowej zależy od woli państw ją tworzących. Organizacja międzynarodowa powstanie, jeżeli państwa zdecydują, iż organizacja jest zdolna do bycia podmiotem określonych praw i obowiązków, oraz że ma zdolność wywoływania własnym działaniem skutków prawnych.

Podmiotowość organizacji ma więc charakter pochodny, a nie pierwotny.

Zakres zdolności organizacji do działań prawnych wynika z postanowień statutu, z celów, jakie postawiono organizacji, i z jej kompetencji. Zakres zdolności wywoływania skutków prawnych przez daną organizację nie jest identyczny z zakresem zdolności wywoływania skutków prawnych przez państwo. Poszczególne organizacje też nie mają takiego samego, lecz różniący się od siebie zakres zdolności do działań prawnych. **Zdolność organizacji międzynarodowych do działań prawnych jest w stosunku do zdolności państwa ograniczona**, przy czym ograniczenie to ma różny zakres w odniesieniu do poszczególnych organizacji.

Konkludując, należy stwierdzić, że **podmiotowość organizacji międzynarodowych wywodzi się z woli państw ją tworzących, a więc ma charakter pochodny, oraz że jest ograniczona funkcją, jaką według statutu ma pełnić dana organizacja.**

Statuty organizacji międzynarodowych stosunkowo rzadko zawierają wyraźne postanowienia przyznające organizacji podmiotowość międzynarodową, częściej wynika ona z regulacji określających zakres praw i obowiązków organizacji. I tak np. ONZ nie ma w swym statucie wyraźnego postanowienia, iż posiada walor podmiotowości.

Atrybutami podmiotowości organizacji międzynarodowej, podobnie jak podmiotowości państwa, są:

- 1) ***ius tractatum*** (prawo zawierania umów międzynarodowych);
- 2) ***ius legationis*** (prawo legacji biernej i czynnej), czyli prawo przyjmowania i wysyłania przedstawicieli dyplomatycznych;
- 3) ***ius standi*** (prawo występowania z roszczeniami międzynarodowymi oraz obowiązek ponoszenia odpowiedzialności międzynarodowej).

Umowy założycielskie poszczególnych organizacji międzynarodowych zawierają czasami postanowienia, mocą których dana organizacja ma osobowość prawną w świetle prawa wewnętrznego jej państw członkowskich. I tak np. art. 104 Karty NZ mówi: „Organizacji przysługiwać będzie na terytorium każdego z jej członków taka zdolność do działań prawnych, jaka może być potrzebna do wykonywania jej funkcji i urzeczywistniania celów”.

§ 5. Utworzenie organizacji międzynarodowej

Międzynarodowa organizacja międzyrządowa (GO), co do zasady, powstaje 14 poprzez zawarcie przez państwa, ewentualnie również inne międzynarodowe organizacje międzyrządowe, wielostronnego traktatu (umowy międzynarodowej) zwanego **umową założycielską** lub **statutem organizacji**. Czasami można też spotkać termin „**akt konstytucyjny**”.

Międzynarodowa organizacja pozarządowa (NGO) powstaje poprzez zawarcie przez osoby fizyczne, ewentualnie również/lub osoby prawne, ewentualnie również/lub związki tych osób porozumienia o charakterze prywatnoprawnym zwanego umową założycielską lub statutem organizacji.

Można wskazać przypadki funkcjonowania w społeczności międzynarodowej organizacji międzyrządowych (GO), które powstały w inny sposób niż zawarcie traktatu będącego statutem organizacji (np. Rada Nordycka została powołana poprzez uchwalone w 1952 r. przez parlamenty państw członkowskich jednocześnie rezolucje¹). Zasada jest jednak taka, że międzyrządowa organizacja międzynarodowa powstaje poprzez zawarcie traktatu założycielskiego/statutu.

Najczęściej spotykana **procedura założenia organizacji międzyrządowej** (GO) przedstawia się następująco²:

1. **Pojawia się inicjatywa** utworzenia organizacji międzynarodowej. Z inicjatywą taką występuje:

- a) pojedyncze państwo,
- b) nieformalna grupa państw,
- c) istniejąca już inna organizacja międzynarodowa,
- d) osoba fizyczna lub prawna, lub grupa takich osób.

W ostatnim przypadku mamy w zasadzie do czynienia wyłącznie z pomysłodawcą, zaś inicjatywa utworzenia organizacji musi zostać przejęta przez twór posiadający podmiotowość międzynarodowoprawną.

2. **Inicjator wykonuje następujące obowiązki:**

- a) opracowuje wstępny projekt statutu organizacji,
- b) ustala listę uczestników konferencji założycielskiej będących potencjalnymi członkami organizacji,
- c) organizuje konferencję założycielską.

¹ Zob. K. Lankosz, Interpretacja statutów organizacji międzynarodowych, Kraków 1985, s. 27–30.

² Podaję za: Z. Doliwa-Klepacki, Encyklopedia organizacji międzynarodowych, Warszawa 1997, s. 49 i nast.

W celu wykonania wyżej wymienionych obowiązków inicjatorzy często powołują specjalny tymczasowy organ lub wykorzystują organ/organy funkcjonującej już innej organizacji międzynarodowej.

3. **Odbywa się konferencja założycielska**, na której ma miejsce dyskusja nad projektem statutu zakończona jego uchwaleniem. Zgodnie z art. 9 ust. 2 KWPT przyjęcie tekstu traktatu na konferencji międzynarodowej następuje poprzez głosowanie, większością 2/3 państw obecnych i biorących udział w głosowaniu, chyba że taką samą większością postanowią one zastosować inną regułę. Zatem, co do zasady, **przyjęcie statutu** ma miejsce w głosowaniu i następuje większością 2/3.

Po przyjęciu statutu nowo tworzonej organizacji międzynarodowej następuje jego podpisanie i ratyfikowanie.

Proces utworzenia organizacji¹ wieńczy zebranie się jej organu naczelnego na pierwszej sesji.

Do traktatu będącego statutem organizacji międzynarodowej **z reguły zgłaszanie zastrzeżeń nie jest dopuszczalne**. Jeżeli jednak dana umowa założycielska nie zawiera żadnych postanowień dotyczących zgłaszania zastrzeżeń do niej, wówczas zgodnie z art. 20 ust. 3 KWPT zastrzeżenie wymaga przyjęcia przez kompetentny organ tej organizacji. Występuje tu pewna odmiennność w stosunku do typowej procedury przyjmowania zastrzeżeń, albowiem w przypadku traktatu, który nie jest statutem organizacji międzynarodowej, zastrzeżenia przyjmowane są przez pozostałe umawiające się strony.

Budowa statutu międzyrządowej organizacji międzynarodowej przypomina budowę statutu spółki, partii politycznej, fundacji czy stowarzyszenia – tj. osób prawnych, które funkcjonują na podstawie ustawodawstw wewnętrznych w poszczególnych państwach.

Statut zazwyczaj zbudowany jest z postanowień, które można pogrupować w następujące części:

- a) wstęp (mniej lub bardziej ozdobny i uroczysty),
- b) cele i zadania organizacji,
- c) prawa i obowiązki członków,
- d) struktura organizacji (organy i ich kompetencje),
- e) siedziba organizacji,
- f) czas trwania organizacji, jeżeli jest ograniczony (np. EWWiS założono na 50 lat).

¹ J. Menkes i A. Wasilkowski zwracają przy tym uwagę, że powstanie organizacji nie jest aktem jednorazowym a raczej procesem, w którym można wyróżnić dwie fazy: fazę powołania/utworzenia organizacji oraz fazę kształtowania organizacji – zob. J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2010, s. 127 i n.

Do statutu mogą być dodane załączniki, np. regulaminy poszczególnych organów organizacji.

§ 6. Struktura organizacji międzynarodowych

Organizacja międzynarodowa zazwyczaj posiada swoje wewnętrzne jednostki nazywane organami, niemniej mogą istnieć i inne jednostki organizacyjne organizacji, a są to: agencje i programy. Organy są takimi częściami składowymi organizacji, które są od niej znacznie bardziej zależne niż agencje i programy, natomiast programy cechują się większą zależnością od organizacji niż programy. Sprowadza się to do tego, że agencje mogą posiadać członków zewnętrznych względem macierzystej organizacji, zaś programy, co do zasady, nie organizują państw, które do danej organizacji nie należą. Agencje z reguły posiadają własne źródła finansowania, zaś programy mogą, ale nie muszą takich własnych źródeł posiadać. I wreszcie, agencje najczęściej tworzone są drogą zawarcia w odrębnej od statutu organizacji macierzystej umowy założycielskiej, zaś programy bywają powoływane decyzją organu naczelnego organizacji.

Jeżeli zaś chodzi o organy, czyli najbardziej podstawowe jednostki organizacyjne organizacji, to są one zasadniczo wyszczególnione w statucie organizacji i przez ten statut wyposażone w określone kompetencje.

Organizacja międzynarodowa posiada organy wyposażone w kompetencje określone w statucie. Szczegółowy sposób funkcjonowania danych organów zazwyczaj uregulowany jest już poza statutem (statut w tej materii zawiera zwykle postanowienia o znacznym stopniu ogólności) w uchwalonych przez organizację regulaminach¹.

W doktrynie istnieje rozległa klasyfikacja organów organizacji międzynarodowych. Wydaje się, że jednym z bardziej przydatnych podziałów jest następujący podział dokonany według **kryterium funkcji na**:

- 1) organy naczelne (podejmujące najważniejsze decyzje);
- 2) organy zarządzające (o kompetencjach wykonawczych);
- 3) organy administracyjne (rozmaite sekretariaty);
- 4) organy kontroli (trybunały obrachunkowe, komisje rewizyjne);
- 5) organy pokojowego załatwiania i rozstrzygania sporów (sądy stałe, trybunały arbitrażowe, komisje concyliacyjne, organy mediacyjne);

¹ Statut organizacji ma formę traktatu/umowy międzynarodowej, zaś regulaminy z reguły mają formę uchwały danego organu. Konkretny organ albo sam uchwała dla siebie regulamin, albo otrzymuje go w formie uchwały organu nadrzędnego lub (względnie i) plenarnego.

- 6) organy konsultacyjne (ułatwiające współpracę wyżej wymienionych organów);
- 7) organy ekspercko-doradcze.

Według **kryterium charakteru prawnego członków** można zaś podzielić organy na:

- 1) organy zrzeszające przedstawicieli państw reprezentowanych przez ich głowy, szefów rządów lub przedstawicieli poszczególnych resortów;
- 2) organy zrzeszające funkcjonariuszy międzynarodowych;
- 3) organy zrzeszające przedstawicieli środowisk gospodarczych i społecznych państw członkowskich;
- 4) organy parlamentarne, zrzeszające deputowanych wybranych bezpośrednio przez ludność państw członkowskich lub przedstawicieli parlamentarzystów państw członkowskich, delegowanych przez parlamenty narodowe;
- 5) organy mieszane, zrzeszające różne kategorie wymienionych wyżej osób.

Według **kryterium liczby członków** wyróżnia się:

- 1) organy plenarne, czyli zrzeszające przedstawicieli wszystkich państw członkowskich;
- 2) organy o limitowanym składzie członkowskim, jak np. Rada Bezpieczeństwa ONZ.

W oparciu o **kryterium ważności organu** wyróżnia się:

- 1) organy główne;
- 2) organy pomocnicze.

§ 7. Osoby fizyczne w organizacjach międzynarodowych

- 16 Osoby fizyczne nie mogą być członkami międzyrządowych organizacji międzynarodowych, niemniej aktywnie uczestniczą w pracy ich organów, będąc czy to delegatami poszczególnych państw członkowskich (organów, instytucji, określonych środowisk tych państw), czy to obserwatorami ze strony państw nieczłonkowskich (organów, instytucji, określonych środowisk tych państw) oraz pozostałych organizacji międzynarodowych i innych osób prawnych, jak również znawcami określonej tematyki i ekspertami, z opinii i usług których korzysta organizacja, bądź stanowią personel pomocniczy wykonujący funkcje administracyjno-techniczne, względnie są funkcjonariuszami międzynarodowymi.

Funkcjonariusz międzynarodowy to osoba mianowana lub wybrana ze względu na swe kwalifikacje zawodowe oraz cechy charakteru przez organ or-

ganizacji międzynarodowej, gdzie jest na stałe zatrudniona i gdzie pobiera wynagrodzenie. Funkcjonariusz międzynarodowy działa na rzecz i w imieniu organizacji, kierując się wyłącznie jej dobrem. Funkcjonariusz jest niezależny od państw członkowskich, a w szczególności od państwa, którego jest obywatelem, nie może przyjmować żadnych instrukcji od rządów państw członkowskich, zaś państwa te powinny powstrzymać się od prób wywierania nacisków na funkcjonariuszy.

Klasycznym przykładem funkcjonariuszy międzynarodowych są członkowie Komisji Europejskiej.